

Asia: VN/27147/2024

Lausuntopyyntö Useilla hallinnon tasoilla luottamushenkilönä toimimista arvioineen työryhmän arviomuistiosta

Lausunnossa pyydetään kohdistamaan lausunnon antajan näkemys jaoteltuna alla olevasti:

Usealla hallinnon tasolla luottamushenkilönä samanaikaisesti toimimisesta yleisesti

Vihreät jakaa muistiossa esitetyn huolen vallan keskittymisestä samoille henkilöille ja sen vaikutuksista demokratian toteutumiseen.

Vihreät on myös samaa mieltä siitä, että yhtäaikaaisesti hyvinvointialueen ja kunnan tehtävissä toimivat kohtaavat usein ristiriitoja ja jääviyskysymyksiä, joiden ratkaisemista ohjaava sääntely ja ohjeistaminen on puutteellista. Luottamushenkilöiden puolueettomuudesta ei missään tapauksessa saa jäädä epäilyjä. Näiden ongelmien ratkaiseminen vaatii läpinäkyvyyden merkittävää parantamista.

Aluehallituksessa ja kunnanhallituksessa samaan aikaan toimimisessa kohdataan erityisen paljon ristiriitoja ja jääviystilanteita. Moni tulkitsee, että tämä ei ole ongelmallista, sillä jääväminen on mahdollista yksittäisissä kysymyksissä ja näiden ihmisten määrä on ainakin toistaiseksi vähäinen ja edelleen vähenemään päin. Rakenteellinen ongelma on syytä korjata ja kehitystä seurata seuraavien kunta- ja aluevaalien jälkeen. Myös oikeuskäytännön kehitystä tulee seurata.

Ehdokkaaksi asettumisen rajoittaminen (arviomuistion luku 5)

Vihreät näkee muistion tapaan, että vaalikelpoisuutta suorilla vaaleilla valittaviin toimielimiin ei ole syytä rajoittaa, sillä ehdolle asettuminen on perustavanlaatuinen demokraattinen oikeus. Vihreät näkee parempana, että mahdolliset luopumispäätökset tehdään vaalien jälkeen, ja jääviyttä tarkastellaan luottamushenkilöneuvotteluiden aikana.

Tämä vaatii selkeää sääntelyä siitä, mitkä ovat vaalikelpoisuuden rajat eri toimielimiin. Pelkän poliittisen harkinnan varaan tätä ei ole syytä jättää, sillä monin paikoin vallan keskittyminen todennäköisesti jatkuisi.

Vihreät on kiinnittänyt ehdokkaaksi asettumisen suhteen huomiota erityisesti ns. kolmoismaandaattiin, jossa sama ihminen on ehdolla niin kuntavaaleissa kuin hyvinvointialuevaaleissa ja toimii myös kansanedustajana. Kolmoismaandaateissa on paljolti samoja ongelmia kuin kaksoismaandaateissakin. Tähän paras ratkaisu olisi puolueiden keskinäinen sopimus siitä, että kolmannesta paikasta tulee luopua. Jo nykyisin kun tulee valituksi Euroopan parlamenttiin, on esimerkiksi kansanedustajan tehtävästä luovuttava.

Kunnan luottamushenkilön ja kunnanjohtajan vaalikelpoisuus aluehallitukseen (arviomuistion luku 6.3.5)

Vihreät jakaa aiemmassa Salmisen selvityksessä esitetyn näkemyksen, että vaalikelpoisuuden rajoitukset lainsäädännön tasolta voivat olla ristiriidassa kunnallisen ja alueellisen itsehallinnon kanssa. Siksi asian sääntelyyn lakitasolla on, kuten Salminen toteaa, suhtauduttava pidättyväisesti.

Selvityksen mukaan havaitut jääviys- ja muut ongelmatilanteet ovat koskeneet nimenomaan kunnan luottamustehtävissä toimivien osallistumista hyvinvointialueiden päätöksentekoon eikä niinkään toisinpäin. Vaalikelpoisuutta hyvinvointialueiden tehtäviin olisi syytä tarkastella ja pohtia olisiko tarvetta samantasoiseen sääntelyyn kuin kuntatasolla on jo käytössä.

Vihreät jakaa myös käsityksen, että yksittäisiä asioita koskevat esteellisyysäännökset ovat vaalikelpoisuusrajoituksia heikompi työkalu luottamushenkilöiden puolueettomuuden arvioinnissa. Näihin tilanteisiin liittyy enemmän tulkinnanvaraa, ja esteellisyysäännöksiä saatetaan eri puolilla maata tulkita eri tavoin. Kunta- ja aluehallitusten tehtävät ovat selkeästi erilaiset, ja luottamushenkilön tulisi aluehallituksessa edustaa koko alueen yhteistä intressiä, ei vain oman kuntansa. Hankalia tilanteita tulee ilmi erityisesti kuntien ja alueiden tehtävien rajapintojen ja yhteistyön kohdalla. Nämä tekijät muodostavat rakenteellisen ongelman, jota, kuten muistiossa todetaan, ei voi riittävässä määrin ratkaista tapauskohtaisten esteellisyysäännösten kautta.

Henkilöstön vaalikelpoisuus aluehallitukseen (arviomuistion luku 6.3.2 – 6.3.4)

6.3.2 Aluehallituksen alaiseen henkilöstöön kuuluvan vaalikelpoisuus aluehallitukseen

Vihreät korostaa, että henkilöstön edustajien toimimista aluehallituksessa ei pääsääntöisesti tule säännösperusteisesti rajoittaa. Henkilöstöllä on tiettyjä erityistilanteita lukuun ottamatta oltava oikeus toimia aluehallituksen jäsenenä. Erityistilanteissa nykyistä lainsäädäntöä tulee kuitenkin selkeyttää.

Nykyiset käytännöt henkilöstön vaalikelpoisuuden rajoittamisesta aluehallitukseen ovat hyvin kirjavat. Henkilöstön osallistumista eri hyvinvointialueilla saatetaan rajoittaa laajastikin. Tämän

estämiseksi vaaditaan selkeää sääntelyä käytäntöjen yhdenmukaistamiseksi ja osallistumisen varmistamiseksi. Toisaalta on välttämätöntä pitää nykyinen rajoitus hyvinvointialueen ja hyvinvointialuekonsernin palveluksessa olevien henkilöiden enimmäismäärästä aluehallituksessa. Tulee myös varmistaa, että aluehallituksen puheenjohtajana ei toimi henkilöstön edustaja. Aluehallituksen puheenjohtajana toimiva henkilöstön edustaja on päätöksenteon puolueettomuuden näkökulmasta ongelmallisessa kaksoisroolissa, kuten KHO:n ennakkopäätöksessä (KHO 2025:26) todetaan. Koska eri hyvinvointialueilla on erilainen hallintorakenne, tulee ongelmatilanteissa käyttää tapauskohtaista harkintaa.

Kuntalakiin liittyvät kysymykset ja muut työryhmän havainnot (luku 7)

Kyseisessä luvussa käsitellään kuntalain ja hyvinvointialuelain välistä suhdetta. Vihreät jakaa arviomuistiossa esitetyn näkemyksen, että hyvinvointialuelain muutostarpeita olisi syytä tarkastella erityisesti hyvinvointialueen johtamista ja toimielimiä koskevien säännösten suhteen. Kunta- ja hyvinvointialuelait ovat hyvin samanlaisia hallintoa koskevan sääntelyn osalta, mutta lakeja voi olla tarpeen eriyttää hyvinvointialueiden toiminnan ja käytäntöjen selkeydyttyä.

Muut huomiot

Vihreät toteaa, että arviomuistion nykytilanteen kuvauksen perusteella ei ole syytä ryhtyä valtaviin uudistuksiin nopealla aikataululla. Toimiminen samanaikaisesti kunnan- ja aluehallituksessa sekä esteellisyytilanteet ovat vähentyneet. Tulkinnat ovat jossain määrin yhdenmukaistuneet, joskaan oikeuskäytäntöä ei juuri vielä ole. Tällä hetkellä tulee seurata tilannetta ja valmistella muistiossa esitettyjä (pienehköjä) lainsäädäntömuutoksia. Jatkossakin on tarpeen seurata samanaikaisten luottamustehtävien määrän kehitystä, muodostuvaa oikeuskäytäntöä sekä puolueiden välisten vaalikelpoisuutta ja esteellisyyttä koskevien poliittisten sopimusten pitävyyttä.

liitto rp. Vihreä
Vihreä liitto rp. - puoluehallitus